

ÇALIKUŞU

Bir subay kızı olan Feride, küçük yaşta anne ve babasını kaybeder. Teyzesinin yanında kalmaya başlar. "Nötre Dame de Sion" adlı Fransız yatılı okulunda okurken yaramazlığından dolayı ona "Çalıkuşu" adı takılır. Yaz tatillerini teyzesinin Kozyatağı *ndaki köşkünde geçirir. Sanşm ve yakışıklı bir genç olan teyzesinin oğlu Kâmuran 'la birbirlerini severler ve nişanlanırlar.

Düğün günü gelen bir mektuptan Kâmuran 'm İsviçre'de iken başka bir kızla ilişki-isi olduğunu öğrenir. Her şeyi yüzüstü bırakıp kaçır. Zeyniler köyü, Bursa, Çanakkale, İzmir, Kuşadası gibi Anadolu'nun değişik yerlerinde öğretmen olarak görev yapar.

Zeyniler, 20 Kasım

Geldiğimin ertesi sabahı derse başlamıştım. Bu ilk gün, hayatımm en unutulmaz bir günü olarak yaşacaktır.

Maarif müdürünün büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhâlde eski bir ahır olacaktı.Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek cam çerçeve taktırmışlardı.

Ocak bacaları gibi kapkara görünen duvar kaplamalarında tepe aşağı takılmış bir harita ile bir iskelet levhası, bir çiftlik ve bir yılan resmi sarkıyordu. Bunlar da herhâlde yeni ders aletleri olacaktı.

Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde ahır zamanından kalma bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak bir nevi dolap hâline getirmişlerdi.

Çocuklar yemeklerim, kitaplarım, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri çalı çırpyı buraya saklarlarmış.

Hatice Hanım, bu dolabm başka bir vazifesi olduğunu da söyledi.Öteden beri dayakla uslanmayan yaramazlan bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın

Vehbi isminde küçük oğlu varmış ki hemen bütün zamanım bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk bîr yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü yatar ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış.

Ben, hayretle:

- Muhtar efendi buna bir şey demiyor mu, diye sordum.

Hatice Hanım, başım salladı:

- Muhtar memnun oluyor. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde de bir dolap var. İnşallah, hınzırı yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine ka-patayım, diyor.

- Güzel terbiye usulü. Mektepte erkek çocuk da var mı?

- E, var iki, üç tane. Büyücekleri, Garipler köyündeki erkek mektebine gönderiyoruz.

- Garipler köyü nerede?

- Şu karşı ağaran kayaların ardında.

- Yazık değil mi çocuklara, karda, kışta oraya kadar nasıl gidip geliyorlar?
- Onlar yola alışıktır, yağmursuz havalarda bir saate bile kalmadan giderler. Sade yağmurlu, çamurlu, karlı havalarda biraz zorluk çekiyorlar.
- Peki, niçin onları da burada okutmuyoruz?
- Kadın-erkek bir arada okur mu?
- Onları erkekten mi sayacağız?
- Elbette kızım, on ikişer, on üçer yaşmda koca delikanlılar.

Hatice Hanım biraz durdu, dilinin altında bir şey vardı ki söylemeye çekiniyordu.

Nihayet cesaret etti:

- Hele şimdi hiç caiz olmaz!
- Neden!
- Sen pek gencecik bir hocanımsın da ondan kızım.

İstanbul'da bir "horozdan kaçan namuslu kadın" ı biri vardır. Bizim Hatice Hanım, tam o cinsten bir insan olacaktı. Cevap vermeye lüzum görmeyerek başka şeylerle meşgul oldum.

- Büyük fedekârkklarla meydana gelen levazımdan mühim bir kısmı da beş tane eski biçimli hantal mektep sırası idi. Fakat tuhafı şu ki bunları kullanmaya lüzum görmeyerek dershanenin bir köşesine atıvermişlerdi.

- Niye böyle yaptınız, Hatice Hanım, dedim.

- Ben yapmadım, eski hocanın yaptı kızım, dedi. Çocuklar böyle yerlere oturmaya alışmışlardır. Minare gibi şeyin üstünde adamın, mektebe geldikleri vakit evvela oraya oturtuyoruz. Sonra ders okuyacakları zaman şuradaki hasırın üstüne indiririz.

İhtiyar kadma, bana yardım etmesini söyleyerek hasırın kaldırdım. Yerleri temizledikten sonra sıralan dizerek bir sınıf hâline getirdim. Hatice Hanım'ın çehresinden memnun olmadığı anlaşılıyordu, fakat bana karşı koymaya cesaret edemiyor, ne dersem yapıyordu. Ben, ellerim toz toprak içinde bu işleri bitirmeye çalışırken talebelerim de birer birer sükün etmeye başlamışlardı.

Zavallıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki hemen hiçbirisinde çorap, potin yoktu. Başları eski püskü bez parçalarıyla sımsıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nalınları şakırd data şakırd data dershanenin kapışma kadar geliyorlar, orada nalınlarını çıkartarak yan yana diziliyorlardı.

Çocuklar, beni görünce birdenbire ürkmüşlerdi. Utana utana kapıdan bakıyorlar, kendilerini çağırıldığı zaman kollarıyla yüzlerini kapıyorlar yahut kapının arkasına saklanıyorlardı. O kadar ki bazıları bileklerinden tutarak onları zorla sınıfa sokmaya mecbur oldum.

Yanıma geldikleri zaman gözlerim sımsıkı yumarak öyle bir el öpüşleri vardı ki gülmek için kendimi zor zapt ediyordum.

Besbelli, köyün bir âdeti olan bu öpücüklerden her biri gülünç bir ahenkle şaklıyor ve elimin üzerinde hafif ıslaklık bırakıyordu. Yavrucakları kendime ısındırmak için her birine bir iki hoş kelime söylüyordum. Fakat onlara mümkün olduğu kadar tatlı bir sesle sorduğum sualleri inşam mahçup edecek kadar inatçı bir sükûnetle cevapsız bırakıyorlar, yalnız birçok naz ve niyazdan sonra adlarını söylemeye razı oluyorlardı.

"Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe."

Aman yarabbi! Bu köyde ne çok Ayşe ve Zehra vardı. Hiç de gülecek hâlde olmamama rağmen aklıma tuhaf şeyler geliyordu: Mesela bir müfettiş gelse de talebelerimi tanımak istese: "Dokuz Ayşe ile on iki Zehra var!" diye çabucak işin içinden çıkacaktım. Soma, kolay olmak için Ayşeleri dershanenin bir tarafına, Zehraları öteki tarafına oturtmak bahçede top oynatırken (Çünkü tenefüslerde bu çocukları muhakkak eğlendirecektim.) Ayşeler bu yana, Zehralar bu yana, diye gruplar yapmak mümkündü..

Kendimi tutamayarak, gizli gizli eğlenmeye başlamıştım. Yeni gelen kız çocuklarına "Kızım, sen Zehra mısın, yoksa Ayşe mi?" diye soruyor ve çok kere umduğum cevabı alıyordum.

Yumruk yüzlü bir küçük kız hepsinden cesur çıktı. Kara gözlerini yüzüme kaldırarak "Sen ne biliyorsun benim adımlı?" diye hayret etti.

Talebelerimi birer birer sıralara oturtuyor, yerlerini bellemelerini tembih ediyordum. Zavallıların hâli görülecek şeydi. Bir türlü sıralara yerleşmesini beceremiyorlar, ağaç dalına yahut asma çardağına oturmuş gibi garip vaziyetler alıyorlardı.

Yanlarından ayrıldığı zaman göz ucuyla bana bakıyorlar, tuhaf bir surette sallanan kirli bacakları kabuğuna çekilen kaplumbağalar gibi yavaş yavaş çekerek altlarına alıyorlar. Ne yapalım, yavaş yavaş alışacağız.

Bir şey pek tuhafıma gitmişti Utana sıkıla yanıma gelen, gözlerini kapayarak el öpen, köylü gelini gibi nazlı ağızlardan bir kelime alınabilen bu çocuklar, kitaplarım açar açmaz dik bir sesle bağıra bağıra okuyorlardı. Sınıf kalabalıklaştıkça gürültü artmaya, başım iyiden iyiye sersemleşmeye başlamıştı.

Hatice Hanım'a;

- Her zaman böyle bağıra çağıra mı çalışırlar? Buna dayanılır mı, diye sordum.

O, biraz hayretle yüzüme baktı.

- Elbette kızım! Mektep bu. Keser vurmada ağaç yontulur mu? Nb kadar ses çıkarılırsa o kadar zihinlerinde yer eder, diye cevap verdi.

Sınıf, hemen hemen dolmuştu. Mektebin tek güzel ve yeni eşyası olan hoca kürsüsünde kuvvetle elimi vurdum. Lakırdı söyleyerek sessiz çalışmalarım tembih edecektim.

Zeyniler, 30 Kasım

Mektebe günden güne daha fazla ısınıyordum. Viran dersane âdeta temiz ve sevimli bir şekil aldı. Hatta onu bir parça süslemeye de muvaffak oldum.

İlk günlerde o kadar vahşi, yabancı bulduğum çocuklar şimdi bana daha cana yakın geliyorlar. Ben mi onlara alıştım, yoksa usanmak bilmeyen gayretim sayesinde onlar mı yavaş yavaş yola gelmeye başlıyorlar, pek bilmiyorum. Fakat, zannederim ki ikisinin de etkisi var.

Çok çalışıyorum. Onlardan fazla kendim için kendimi işsizlik ve yalnızlığın sürekli bezginliğine kaptırmamak için geceli gündüzlü didiniyorum. Başarısızlığa uğradıkça üzülüyorum. Bu

bulanık durgun gözlü, karanlık ruhlu çocuklarda biraz düşünce, bir parça yaşam zevki uyandırdığını hissedince seviniyorum.

Köylü komşulardan bazıları ara sıra bana misafir geliyorlar. Bunlar da konuşmaktan pek hoşlanmayan, hele gülmeyi bilmeyen şeyler. Galiba biraz da benden utanıp çekiniyorlar. İlk günlerde o kadar sade giyinmeye alıştığım hâlde yine beni fazla süslü bulduklarım, hâlimi beğenmediklerini anlıyorum. Hatta, muhtarın karısı birkaç defa da taş atmıştı.

Ben, onlara elimden geldiği kadar sevimli görünmeye, hatırlarım hoş etmeye çalıştım. Hatta bazılarına mektup yazmak, entari biçip dikmek gibi hizmetlerde bile bulundum. Şimdi, öyle hissediyorum ki benim hakkımdaki fikirleri biraz değişti.

Evvvelsi gün, yine muhtarın karısı gelmişti. Kocasından bana selam getirdi. Muhtar efendi demiş ki: "Ben onu ilk gördüğüm zaman pek gözüm tutmadıydı amma, Allah için iyi kızmış. Hanım hanımcık mektepte oturuyor. Bir işi olursa bana haber versin." Bu iltifata, tabii teşekkür ettim.

Burada beni beğenen, sık sık ziyaretime gelen bir ehemmiyetli şahsiyet daha var. Köyün ebesi Nazife Molla. Adı Zehra yahut Ayşe olmayışına göre herhâlde başka yerli bir kadıncağız ki çok geveze olması da bunu gösteriyor.

Ben, bu satırları yazarken Munise, yatağında, san saçlarında ocağın mesut kızılıkları titreyerek uyuyor. Ara sıra derin derin içini çekiyor ve dolu dolu öksürüyordu.

Zeyniler, 17 Aralık

Feride'nin Zeyniler'deki hayatında Munise önemli bir yer tutar. Munise, Feride'nin yalnızlığma ortak olur. Ve hayatla barışmasını sağlar. Aşağıda Munise ile ilgili bir bölüm yer almaktadır.

Bu çocuğu bana bırakırlarsa ne kadar mesut olacağım yarabbi! O vakit ne geceden ne fırtınadan ne sefaletten hiçbir şeyden korkum kalmayacak. Onu kendi elimle büyüteceğim,

mesut edeceğim. Ben, bunu bir zamanlar başka küçükler için ümit etmek çılgınlığına kapılmışım. Fakat onlar, bir akşamüstü, kalbimde kucak kucağa öldüler.

Artık hayatla barıştım. Her şeyi tekrar seviyorum. Kâmuran, bir akşamüstü, kalbime gömdüğüm o zavallı mini minilen öldüren sen olduğun hâlde bu gece, senden bile eskisi kadar nefret etmiyorum.

Zeyniler, 18 Aralık

Bu gece yine, galiba gözlerimi uyku tutmayacak. Hastalar gibi mesut olanlara da geceler öyle uzun geliyor ki...

Sabahleyin Hatice Hanımla beraber muhtann evine gittim. İhtiyar adam, Munise için havadis sormaya geliyor sandı.

- Daha bulunmadı amma bakalım bir iki yerde ümidim var, gibi sözlerle beni teselli etmeye başladı.

Ben akşamki vakayı anlattım. Sözümün sonuna gelirken yüreğim çarpıyor, gözlerim karanyordu. Dünyada en olmayacak bir şey için yalvarır gibi ellerimi kavuşturdum.

- Bu küçük kızı bana verin. Kendime evlat edeyim, bağnma basayım. Görüyorsunuz ki biçare onların elinde ziyan olacak, dedim.

Muhtar efendi, gözlerini kapadı, sakalım çekiştirerek bir zaman düşündü, sonra:

- Pekâlâ kızım,hakikaten bir sevap işlemiş olursunuz, dedi.

- Demek Munise'yi bana vereceksiniz?

- Babası zaten öteki çocuklara bakmaktan aciz. Vermeyip de ne yapacak? Olmazsa eline beş on kuruş da veririz.

O dakikada, sevinçten nasıl çıldırmadığıma hayret ediyorum. Bu kadar kolay ele geçireceğimi umar mıydım? Akşamdan beri saatlerce düşünmüş, edebilecekleri itirazlara cevap bulmuş, yüreklerini rikkate geçirmek için zihnimde âdeta nutuklar hazırlamıştım. Daha olmazsa annemden kalan birkaç mücevheri verecektim. Onları, bu zavallı küçük esiri kurtarmaktan daha iyi bir yere sarf edebilir miydim? Fakat, işte bunlann hiçbirine hacet kalmıyor, Munise bir canlı oyuncak gibi kollarıma bırakılıyordu.

Güzelliği her gittiği yerde Feride 'nin başına dert açar. Oralarda karşısına bir erkek çıkar, dedikodu olur.

Zeyniler köyünde iken tanıştığı yaşlı doktor Hayrullah Bey ile Kuşadası *nda tekrar karşılaşır. Babacan bir adam olan Hayrullah Bey, Feride *yi öz kızı gibi sever ve korur. Çevrenin dedikodusu üzerine onunla evlenir: Ancak aralarındaki ilişki baba-kız ilişki-sidir. Feride, öğretmenliğe başladıktan sonra bir günlük tutmuş ve bütün hayatım bu deftere aktarmıştır. Hayrullah Bey bu deften bulur, okur ve saklar. Hastalandığında kapalı bir zarf içindeki bu defterin ölümünden sonra Kâmuran *a verilmesini vasiyet eder.

Hayrullah Bey'in ölümünden sonra Feride vasiyeti yerine getirmek üzere kısa bir süre için teyzesinin yanına gider. Zarfı Kâmuran'a verir. Zarfın içinde Hayrullah Bey'in mektubu ile Feride'nin günlüğü vardır. Kâmuran mektubu ve deften sabaha kadar okur ve bütün gerçekleri öğrenir. Ertesi gün yola çıkacak olan Fende 'yi bir daha bırakmaz ve onunla evlenir.

Reşat Nuri GÜNTEKİN

OKUMA, ANLAMA

Okuduğunuz metin Kurtuluş Savaşı sonlarına doğru kaleme alınmıştır. Dolayısıyla metinde anlamını bilemediğiniz sözcük veya sözcük grupları olabilir.

Okuduğunuz metin Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" adlı romanından alınmıştır. Roman, yazarın **anı tarzında** yazdığı en ünlü romanıdır.

Romanda olay Anadolu'da geçmektedir. Türk romancılığı "Çalıkuşu" ile Anadolu'ya yönelmiştir. Anadolu insanının yoksulluğu, geri kalmışlığı, gelenekleri, eğitim-öğretimde yaşadığı zorluklar romanın ele aldığı konulardır.

Roman kaybettiği sevgilinin yerini doldurmak için kendim, hayatım Anadolu'ya adayan idealist öğretmen Feride'nin yaşamını anlatmaktadır.

"Çalıkuşu" yazıldığı dönemde önemli bir toplumsal görevi yerine getirmiştir. Bu roman Cumhuriyet ve Atatürk inkılaplarının getirdiği yenilik ve güzellikleri halka yansıtmıştır. Roman okuyucuda yeni yeni ufuklar açmıştır.

Olmuş ya da olabilecek olayların gerçeğe uygun biçimde yer, zaman ve kişi unsurlarına bağlı olarak anlatıldığı uzun düz yazılara roman denir. Roman anlatım türleri içinde en uzun olanıdır.

İnsanların başlarından geçen maceralar, toplumsal olaylar vb. insanı ilgilendiren yaşamın kendisiyle insan arasında geçen tüm olaylar romanın konusu olabilir. Romanın başlıca özelliği uzun olması ve kişi sayısının çok olmasıdır.

İyi bir roman ilgi çekici olmalıdır. Olaylar arasında dengeli bir yapı kurulmalıdır. Romanın dünyasına girebilmek, hayal gücünüzü geliştirmek için iyi birer roman okuyucusu olmanız

gerektiğini unutmayınız.

Romanda da hikâyede olduğu gibi temel unsurlar vardır.

Olay: Romanda konu bir olaylar zincirine bağlı olarak işlenir. Olayların başlangıcı, gelişmesi, sonucu vardır.

Çevre (Mekân, Yer): Romanda olayların geçtiği yer okuyucuya betimlemelerle (tasvirlerle) anlatılır. Çevrenin tanıtılması, olayları ve kişileri daha iyi tanımamız için önemlidir.

Zaman: Romanda zaman sınırlı değildir. Süre yazara göre uzun ya da kısa tutulabilir.

Dil ve Üslup: Akıcı, anlaşılır, bir dil başarılı bir romanda olması gerekenlerdir. Roman ya birinci tekil kişinin ağzından ya da üçüncü tekil kişinin ağzından anlatılır.

Romanlar konularına göre çeşitli türlere ayrılırlar:

Tarihî roman: Tarihî gerçekleri anlatan, bir dönemi yansıtan romanlardır. Bu romanlar hem tarih kitabı hem roman özelliği taşırlar.

Macera romanı: Çarpıcı ve esrarlı olayları anlatan romanlardır. Polisiye romanlar bu türün içinde yer alırlar.

Köy romanı: Köy hayatını, köylülerin gelenek göreneklerini vb. özelliklerini anlatan romanlardır.

Sosyal roman: Toplumsal olayları anlatan romanlardır.

Psikolojik roman: İnsanların iç dünyalarını anlatan romanlardır. İnsanın iç dünyasının topluma yansımalarını aktarırlar.

Yukarıdaki açıklamalardan edindiğiniz bilgilere göre "Çalıkuşu" konusuna göre nasıl bir romandır?

"Çalıkuşu"..... türünde yazılmış bir romandır. Çünkü

.. yer almaktadır.

Roman ile Hikâye Arasındaki Farklar

1. Romanda birden fazla olay vardır. Hikâyede olay tektir.
2. Romanda kişi sayısı fazladır. Hikâyenin kişi sayısı azdır.
3. Romanda olaylar birçok yerde geçebilir. Hikâyede mekân tektir.
4. Romanda zaman sınırlaması yoktur. Hikâyede zaman sınırlıdır.